

У спеціалізовану вчену раду ДФ 35.051.093

Львівського національного університету

імені Івана Франка

м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Кириленко Ольги Павлівни

на дисертацію Сас Світлани Петрівни

“Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України

в умовах трансформаційних змін”,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”

галузі знань 07 “Управління та адміністрування”

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи

Зклади вищої освіти (ЗВО), що функціонують на сьогодні як суб'єкти господарювання, постають перед щоденними викликами й загрозами як зовнішніх факторів впливу, так і внутрішніх. У контексті проведення в Україні реформ, адміністративно-фінансової децентралізації, зміни законодавства, що передбачають для кожного ЗВО автономне функціонування, запровадження рис підприємницького університету, конкурентоспроможність на ринку освітньо-наукових послуг ставлять перед менеджментом університетів нові завдання і цілі.

Фінансовий потенціал, який є основою динамічного розвитку та невід'ємним елементом управління установи, відіграє значущу роль у процесі провадження усіх видів діяльності ЗВО, а ефективне формування й використання – його ключовим завданням стратегії розвитку. Виклики сьогодення, що постають перед галуззю вищої освіти, загрози національній та економічній безпеці, обмеженість коштів бюджетного забезпечення спонукають ЗВО до пошуку шляхів диверсифікації джерел надходжень і визначають актуальність обраної теми дослідження.

Актуальність виконаного дослідження підтверджується і тим, що воно є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка за темою “Фінансова політика модернізації економіки України” (номер державної реєстрації

0120U101808), в межах якої проведено дослідження ЗВО, як суб'єкта господарювання й структурної одиниці системи вищої освіти (СВО). Обґрунтовано, що важливою складовою ефективного функціонування навчальних закладів є наявність стійкого фінансового потенціалу, який впливає на усі види капіталу (людський, соціальний, інтелектуальний, управлінський, технічний, технологічний та інші) й економічну безпеку країни загалом, а також визначено пріоритетні напрями підвищення ефективності організації управління фінансовою діяльністю ЗВО України в контексті трансформаційних змін.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані у дисертаційній роботі та опубліковані здобувачкою в наукових працях теоретичні положення, висновки і рекомендації повною мірою відповідають усім нормативним вимогам, що висувуються до подібного роду наукових досліджень. Належний рівень їхньої обґрунтованості забезпечується, з одного боку, професійним вирішенням поставлених наукових завдань та відповідністю предметної спрямованості дисертації профілю спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”, а з іншого – апробацією одержаних результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Мета дисертаційної роботи визначена як поглиблення теоретичних основ та розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування, нарощування й використання фінансового потенціалу ЗВО України в умовах трансформаційних змін та інтеграції в глобальний освітньо-науковий простір. А перелік завдань, що заявлені у роботі, охоплюють розроблення теоретичних основ, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо шляхів розвитку фінансового потенціалу ЗВО та підвищення ефективності управління ним, що є пріоритетними питаннями як на рівні ЗВО, так й уряду країни.

Сас С. П. було опрацьовано численну кількість наукових праць, як вітчизняних, так й іноземних дослідників, а також масив статистичних та звітних даних (Державної служби статистики України й зарубіжних країн, Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, статистичної організації Європейської Комісії (Eurostat), окремих державних ЗВО). Методи аналізу даних дали можливість оптимізувати процес їхнього оброблення, оцінювання та підвищили точність отримання результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у вирішенні питань щодо визначення сутності, особливостей, формування, нарощення і використання фінансового потенціалу ЗВО. Авторкою запропонована система індикаторів ефективності формування фінансового потенціалу ЗВО, на основі якої проаналізовано окремі класичні державні університети та визначено рівень ефективності їхнього фінансування, а також розроблено інтегровану систему оцінювання фінансової ефективності ЗВО, що сприятиме проведенню аналізу, оцінки й контролю за фінансовим станом системи вищої освіти України. Результати проведеного дослідження спрямовані на забезпечення розвитку ЗВО й підвищення ефективності їхнього управління.

Висновки, сформульовані в дисертаційній роботі Сас С.П. можуть бути використані для подальших досліджень фінансового забезпечення ЗВО й галузі вищої освіти загалом.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дисертанткою

Зміст дисертаційної роботи та опубліковані авторкою наукові праці свідчать про те, що основні наукові положення, висновки й пропозиції сформульовані самостійно, відображають її особистий внесок у розробку досліджуваної проблематики та характеризуються науковою новизною. У дисертації представлені результати вирішення важливих наукових завдань, пов'язаних із поглибленням теоретико-методологічних аспектів, удосконаленням науково-методичних підходів і розробленням практичних рекомендацій щодо ефективного формування

і використання фінансового потенціалу ЗВО. До найбільш вагомих результатів, що містять елементи наукової новизни можна віднести, передусім, такі:

1. У роботі розвинуто сутність понять: “фінансовий потенціал закладу вищої освіти”, який запропоновано розуміти як сукупність фінансових ресурсів, що формуються в результаті активізації його взаємовідносин з іншими суб’єктами економіки, і спроможність щодо їхньої мобілізації, обсяги та ефективне використання яких дають змогу досягати цілей сталого розвитку в освітній, науковій, інноваційній та інших видах діяльності (с. 43); “діагностування фінансового потенціалу ЗВО”, що розглядається як комплексний, системний аналіз та інтегральне оцінювання фінансових показників діяльності, ефективності управлінських рішень, процесів формування і використання фінансових ресурсів закладу, що дасть змогу вчасно ідентифікувати відхилення фактичних показників (індикаторів) від їхніх прогностичних значень, моніторити параметри фінансового потенціалу й оперативно вносити корективи у межах системи менеджменту ЗВО, враховуючи поточні проблеми і передбачені стратегічні орієнтири розвитку, а також сприятиме зростанню стійкості до ризикових факторів (с. 152).

2. Удосконалено модель формування фінансового потенціалу ЗВО, що інтегрує його цілі (спрямовані на реалізацію окремих видів діяльності) та фінансові ресурси (як основа досягнення оперативних й стратегічних орієнтирів розвитку ЗВО) і це дасть змогу врахувати вплив внутрішнього та зовнішнього середовища, потенційні загрози і ризики, виявити резерви мобілізації фінансових ресурсів, враховуючи потенціал розширення ресурсної бази в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів (с. 54).

3. Подальший розвиток отримали науково-аналітичні інструментарії оцінки фінансового потенціалу ЗВО в частині виокремлення його індикаторів у процесі формування та реалізації стратегії розвитку СВО з метою підвищення рівня ефективності діяльності кожного ЗВО. Це сприятиме досягненню поставлених цілей і підвищенню якості менеджменту СВО на рівні профільного міністерства (пп. 2.2 дисертації).

4. У дослідженні обґрунтовано важливість застосування індикаторів ефективності формування фінансового потенціалу ЗВО за видами діяльності та трьома критеріями ефективності: результативність, продуктивність, диверсифікація доходів (с. 202-204) й універсальної інтегрованої системи оцінювання фінансової ефективності ЗВО України, що передбачає уніфікацію основних показників оцінки їхньої діяльності й уточнення вітчизняної нормативної бази в частині законодавчого закріплення обов'язковості її використання кожним ЗВО та дасть змогу покращити інформаційну взаємодію між головним розпорядником коштів, ЗВО та зацікавленими сторонами (с. 217-218).

4. Значущість дослідження для науки і практики

Значущість дисертації полягає у розвитку авторкою теоретичних засад фінансового потенціалу закладів вищої освіти, методичного підґрунтя його діагностування й оцінювання ефективності фінансування закладів, систематизації нормативно-правових актів, що регулюють процес фінансового забезпечення системи вищої освіти й чинників впливу на це.

Варто наголосити, що результати дослідження мають високий рівень практичного застосування, а саме для вітчизняних ЗВО (Львівський національний університет імені Івана Франка під час розроблення фінансової складової Стратегії розвитку (довідка № 1187-Н від 24.05.2022 р.), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (зокрема під час формування бюджету закладу (довідка № 28/17-924 від 10.06.2022 р.), Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” (у процесі провадження фінансово-господарської діяльності, диверсифікації джерел фінансування та забезпечення фінансової стійкості і зміцнення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг (довідка № Р/0009.01/0501.01/2468/2022 від 08.09.2022 р.)).

5. Повнота викладу результатів дослідження у наукових публікаціях

Обсяг і зміст публікацій дисертантки Сас С.П. з достатньою повнотою розкривають результати наукового дослідження і відповідають вимогам на здобуття ступеня доктор філософії. За темою дисертації опубліковано 23 наукових публікації загальним обсягом 9,71 друк. арк., з яких особисто авторці належить 7,46 друк. арк., зокрема дев'ять статей – у наукових фахових виданнях України категорії “Б” і одна – в співавторстві у фаховому виданні України категорії “А”, що має імпакт-фактор та індексується міжнародною наукометричною базою Web of Science, 13 – публікації у збірниках тез доповідей на конференціях.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі Сас С. П. не виявлено. При написанні роботи дотримані усі етичні принципи та правила, що визначені у Законі України “Про освіту”. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, як українського, так і зарубіжного походження, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права.

7. Ідентичність тексту анотації та основних положень дисертації

Здійснивши порівняльний аналіз тексту анотації та основних положень дисертації Сас С. П., можна засвідчити їхню відповідність. Анотація не містить інформації, яка була б відсутня у тексті дисертаційної роботи. Оприлюднена анотація і дисертація оформлені відповідно до вимог, встановлених Міністерством освіти і науки України.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту і оформлення дисертації

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення проведеного дослідження Сас С. П., водночас необхідно вказати, що дисертація не позбавлена певних

дискусійних положень та містить підстави для висловлення окремих зауважень, побажань і критичних суджень, а саме:

1. У пп. 1.3 дисертаційної роботи авторка характеризує два види аналізу (PEST і SWOT), що можуть бути використані для діагностування фінансового потенціалу ЗВО. Разом з цим, у пп. 2.3 застосовано лише SWOT-аналіз для діагностики вітчизняних університетів. На нашу думку, доцільно було б більш ґрунтовніше розглянути PEST-аналіз і провести його на основі ЗВО України.

2. У п. 2.1 авторка розглядає шляхи підвищення якості освіти та забезпечення інноваційного розвитку й економічної безпеки країни, зокрема пише, що слід: “привести у відповідність нормативно-правову базу, а саме внести відповідні корективи у всі підзаконні акти – постанови, накази тощо. Це сприятиме врегульованій роботі усіх інституцій, що формують СВО, особливо в умовах подальшої євроінтеграції у зв’язку із необхідністю адаптації відповідних норм законодавства до вимог ЄС” (с. 129). На наш погляд, така пропозиція потребує більшої конкретизації.

3. У пп. 2.3 на рис. 2.15 авторка подає схематичне відображення алгоритму діагностування фінансового потенціалу ЗВО, до складу якого включає “Джерела інформації / показники”, серед яких, поряд з майновим станом, фінансовими ресурсами, джерелами їхнього формування, динамікою змін показників діяльності, зазначає “Можливість залучення фінансових ресурсів”. Дана складова джерел інформації потребує відповідного пояснення.

4. Апелюючи до передового зарубіжного досвіду фінансування вищої освіти (пп. 3.1), авторці доцільно було б окреслити конкретні механізми і інструменти кредитування вищої освіти, які можна запровадити в Україні. В умовах об’єктивного скорочення обсягів фінансування галузі у зв’язку з необхідністю збільшення видатків державного бюджету на національну безпеку і оборону та післявоєнне відновлення економіки актуалізуються питання диверсифікації джерел фінансового забезпечення українських ЗВО.

5. У дисертаційній роботі авторка неодноразово підкреслює, що фінансова автономія позитивно впливає на розвиток фінансового потенціалу ЗВО (с. 67, 98),

а застосування програмно-цільового методу бюджетного планування дає змогу більш ефективно управляти їх фінансовими ресурсами (с. 76-78). Проте на практиці українські ЗВО не мають реальної фінансової автономії, а програмно-цільове бюджетування в них застосовується значною мірою формально. Проведене дослідження значно б збагатилося, якщо авторка обґрунтувала заходи щодо підвищення рівня фінансової автономії українських ЗВО та шляхи вдосконалення програмно-цільового методу у галузі вищої освіти, зокрема в частині формування і використання фінансового потенціалу закладів. Крім того, цікаво було б знати авторське бачення перспектив формування і використання фінансового потенціалу ЗВО України в умовах післявоєнного відновлення економіки.

6. Стосовно оформлення дисертації, слід підкреслити його належний рівень, разом з цим, в основному тексті роботи подано табл. 2.10 “Індикатори фінансового потенціалу у забезпеченні стратегій розвитку ЗВО України” і табл. 2.11 “Ключові фінансові показники ефективності іноземних університетів”, що відповідно займають 4 і 3 сторінки; їх доцільно було розмістити у додатках. Натомість, рис. Б.1 “Механізм формування фінансового потенціалу ЗВО” додатку Б, на наш погляд, краще було представити у 1 розділі дисертаційної роботи.

Зазначені зауваження, однак, не заперечують загальної позитивної оцінки роботи, мають, в основному, рекомендаційний характер, можуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

9. Загальний висновок і оцінка дисертації

З урахуванням актуальності обраної теми дослідження, повноти змісту та якості теоретичних узагальнень та рекомендацій, обґрунтованості і практичної значущості наукових результатів вважаю, що дисертація Сас Світлани Петрівни на тему “Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін” є завершеним, цілісним та структурованим, самостійно виконаним науковим дослідженням, що містить елементи новизни, має істотні науково обґрунтовані результати та практичне значення для розвитку освітньо-наукової галузі національної економіки. Тема роботи, об’єкт і предмет

дослідження, зміст дисертації й зроблені висновки відповідають спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування” галузі знань 07 “Управління та адміністрування”.

Рецензована робота відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а авторка дисертації заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”.

Офіційний опонент:

**Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнського національного
університету**

Ольга КИРИЛЕНКО